

18.92x22.66	1	עמוד 17	ידיעות אחרונות - 7 לילות	08/12/2023	88507887-1
מאגנט - הוצאת ספרים - 25910					

על נקמה או קוממיות

קובץ חדש המכנס סיפורים ישראלים שנכתבו בידיש בעשורים שלאחר השואה, מצליח לעורר את השאלה הקשה: איך קמים מעבר ומאבל, ומקימים בית לאומי חדש

**שמים נושקים לימים: סיפורים
ישראלים בידיש //**

עורך: שחר פינסקור (מאגנט) 234 עמ'

איך קמים מאבל על משפחה, על קהילה, על מאות ואלפי קהילות שנטבחו? איך שבים לעולם קורבנות של רוע מזוקק ואלים מות רצחנית? איך מקימים מחדש משפחה, מכוננים בית, תחת ענני הזיכרון והאבל על אלה שאינם

גלי דרוקר ברעם

עוד? איך מוצאים זהות חדשה? מקימים "בית לאומי חדש" כפרטים וכחברה של ניצולים? וכיצד משתפים פעולה ומוצאים מכנה זהותי משותף עם מי שלא חוו את הטראומה ואולי אף ארישים לפרטיה? האם ניתן במחיצת כל אלה להבחין באלימות ובסבל כלפי "אחרים" שמאבדים בעצם הימים האלה את ביתם, מולדתם ומשפחתם?

בשאלות אלה עסקה סיפורת יידיש שנתכתבה בישראל בעשורים שלאחר השואה. כחצי מיליון שורדים הגיעו או לישראל. רובם המכריע דיברו יידיש. הם היו חלק מהתנועה ההמונית לישראל המכונה "העלייה ההמונית", ששינתה את פניה הרמוגרפיים של ישראל. בשנת 1952 חיו בה יותר "עור לים חרשים" מ"זתיקים". גם עשור אחר כך, אחר מכל ארבעה יהודים ישראלים היה ניצול שואה שהבין ודיבר יידיש.

בחירתם של השורדים דוברי יידיש להמשיך לכתוב בישראל בשפתם לא הייתה ברירה מחדל של פליטים או מהגרים שלא שלטו בשפת המדינה. הייתה זו בחירה אישית ופוליטית, מוסרית ותרבותית, ספוגה במה שהמחיקר מכנה "תודעת ניצולים". הם ראו בישראל הרבה יותר מאשר מגן פיזי. הם ראו כנושאת את המחויבות ההיסטורית לשמר ולעודד את מורשתם התרבותית. הם כוננו מרחבי כוזה תרבות שוקקים, יצרו וצרכו עיתונים רבייטפוצה, הקימו כתבי עת ספרותיים, פתחו ספריות השאלה, ייסדו ארגוני חינוך, חברה ותרבות. למרות כל זאת, שפתם הפכה,

לאחר כשני עשורים לשפה פרטית כמעט, חסרת נמענים ונטולת "רחוב" ו"קהל". הערכים שעמדו בבסיס זהותם היהודית הודחו קו - בעיקר תפיסתם את ישראל כדמוקרטיה חילונית, ליברלית והומניסטית, שתכנס את המורשת ההיסטורית התרבותית-לשונית המורכבת של אורחה, ותפתחה. שיכרון הניצחון של 1967 חרץ גם את גורלה וסיכויי תחייתה של תרבות יידיש בישראל.

בקובץ הסיפורים 'שמים נושקים לימים', מרביתם המייצגת של הסיפורים

נכתבו על חוויות מורכבות אלה של הגעת שורדי שואה כבדי מועקה וזיכרונות לישראל, ומפגש עם נופיה ואוכלוסייתה בשני עשורים הראשונים. סיפוריהם של צבי אייזנמן, מלשה מילי, מנרל מאן וישעיהו שפיגל מבטאים חוויות אלה. אחד המעניינים שבהם הוא 'שיר הערש' מאת רחל אירבך, בתרגומו היפה והמאופק של בני מר. עלילת הסיפור מבקשת להעניק פנים אינטימיות ואסתטיות לאתגר הטיפוסי (האישי והפוליטי) המורכב שתואר מעלה.

הסיפור מגולל את ביקורה של המספרת אצל בן דודה בשכונה הנושאת את השם הסמלי "רמת חיים". בן הדוד (הנושא את השם הלא-מקרי "ראובן") שכל בגטו ורשה את בתו היחידה, מוויקאית מחוננת, פסנתרנית ומלחינה,

שלא עמדה בתנאי החיים בגטו, ונפטרה. אשתו לא עומדת באובדן, ושמה קץ לחייה. בדרכו ארצה מתיידיד האב, שורד שואה, עם שורדת, והם מקימים בית חדש. בעת ביקור המספרת בביתם, הם חובקים כבר שני ילדים: תינוקת בת מספר חודשים וילד בן ארבע, שנשא את השם החדש "קמי". בדירתם הקטנה, אחר החרדים הוסב לחדר הנצחה לבת המחוננת שאיננה. כל אחד משני ההורים מייעד ל"קמי" ייעוד אחר, ועימו פתרון אחר לחירת שמו. האב מחבר עבורו שיר ערש: "עורר-

בים שחורים/ טרפו אחותך/ בגולה השחורה. שחורה הגולה, בני. במכורה יוצאת השמש, שמש דרוו, / וזכור, נקמיה בני: נקם/ נקמיה, בני: נקם!" (59). האם לעומתו, חיברה עבורו שיר ערש אחר: "נומה, נומה בן יקר, / שתהיה חזק, ישר, / עם אדם ואל- / בשביל אבא'לה, / בשביל אמא'לה, / בשביל כל ישראל" (63). היא אינה מבקשת נקם. תקוותה היא הקוממיות.

כל הפרטים בסיפור זה אמיתיים (מלבד השם הסמלי של השיכון). לרחל אירבך אכן היה בן דוד בשם ראובן פלדשו, שהחזיק ברעיונות רוויזיוניסטיים, נכלא בגטו ורשה עם בתו המוזיקאית המחוננת יוסימה, שם הוא שכל אותה ואת אשתו. לאירבך ההומניסטית ולבן דודה היו יחסים מורכבים ומתוחים בעקבות האידאולוגיות

כרזה של ההצגה "טוביה החולב" בתיאטרון היהודי של קרקוב

המנוגדות שלאורן חיו. עם הגיעם לארץ כשורדי שואה ביקשו להקים בית חדש. לרגע נרמה היה הצלחיה להתאחד ולהתנחם. האם הצלחיה? אירבך בחרה לסיים את סיפורה ב"סוף פתוח". הבחירה בין נקמה וקוממיות נתונה בידיו של הצעיר בעל השם המוקשה הגדל לציליהם של שני שירי ערש מנוגדים.

האם ניתן לכתוב ספרות יפה לאחר השואה? האם ניתן וראוי לשורד לבקש לו חיים חדשים, או רק נקמה על העוול שאינן לו כפרה? נרמה ששאלה זו עדיין כותבת אותנו, ורכנו, קוראים, כותבים וחוקרים. ●

